

Akademik, profesor doktor Anton Peterlin si je pridobil temeljno astronomsko znanje iz slovenskih in nemških revij v gimnazijskih in študentskih letih, največ spodbud za to izobraževanje pa je vsekakor dobil od svojega strica dr. Simona Dolarja (1877–1966), ravnatelja in profesorja matematike, fizike in propedeutike na Gimnaziji Kranj. Na področju astronomije znanstveno sicer ni deloval, je pa objavil precej poljudnoznanstvenih člankov, med njimi npr. v reviji Proteus, kjer je leta 1947 celo sodeloval kot pisec pri prvih slovenskih astronomskih Efemeridah za Ljubljano.

O Peterlinu pa pišemo na tem mestu tudi zato, ker je bil tesno povezan z družino Remec na Lancovem. Tam je namreč od 1928 do 1994 stanovala njegova polsestra, gospa Sonja Remec, rojena Guzelj, h kateri je rad prihajal na krajše in daljše obiske. Lancovo je bilo dolga leta tudi izhodiščni kraj za njegove številne pohode na vrh Triglava.

•

Profesor Peterlin in astronomija

Anton Peterlin (1908–1993). Slika je s spleta.

Profesor Peterlin je imel spoštljiv odnos do astronomije. Zanj je bila kraljica znanosti, pomembna za človekov pogled na naravo. Postavljal jo je v vrh znanstvenih disciplin. To lahko podkrepimo s tem, da si je pred dokončno vrnitvijo v svojo domovino celo kupil teleskop, da bi z njim opazoval zvezde iz Slovenije. Žal je zdravstveno tako opešal, da do tega ni prišlo. Sicer pa Peterlinovo zanimanje za astronomijo ni nikoli usahnilo.

Profesor Peterlin je bil človek, ki se je vsake stvari lotil zavzeto, temeljito, odgovorno. Ta njegova lastnost se kaže tudi v njegovem astronomskem poljudnoznanstvenem pisanju. Njegovi članki so realni, razumljivi, v njih je prisoten fizikalni način razmišljanja, napisani so v lepi slovenščini, domiselno oblikovani in brez navlake, čisti. Stvari pove naravnost, jasno, kratko in jedrnato. Čutiti je, da si je za vsak svoj članek vzel potreben čas in se posebej potrudil. Zdi se, da je v času njegovega urednikovanja pri Proteusu primanjkovalo astronomskih spisov, pa se je tega pisanja lotil kar sam. Vsekakor ga je to moralo veseliti, notranje napolnjevati in plemeniti.

Zagotovo je profesor Peterlin kritično spremljal dejavnost Slovencev na področju astronomije med obema vojnoma. Zlahka je ugotovil, da profesionalne astronomije na Slovenskem še ni. Ko je postal edini redni profesor fizike na Univerzi v Ljubljani, je lahko primerjal strukturo predavanj na tedanjem fizikalnem oddelku filozofske fakultete s podobnimi oddelki na drugih univerzah. Uvidel je praznino po univerzitetni astronomiji. Zato se zdi povsem naravno, da se je v njem oblikovala misel po astronomiji na visokem, tj. univerzitetnem nivoju. Sprožil je apel po ustanovitvi inštituta oziroma katedre za astronomijo na Univerzi v Ljubljani in hkrati še po izgradnji višinskega observatorija. Dne 10. 1. 1948 je napisal utemeljitev za ustanovitev astronomskega inštituta na ljubljanski univerzi in z njo uspel. Tako je že 1. 3. 1948 lahko povabil profesorja Frana Dominka (1903–1987) na mesto izrednega profesorja na novo ustanovljeni katedri za astronomijo Univerze v Ljubljani. F. Dominko je bil namreč tisti čas edini najvidnejši in dosegljiv astronom slovenskega rodu v svetu. Profesor Dominko se je odzval vabilu. Iz Beograda je prišel v Ljubljano in tu nato četrto stoletje študentom matematike, fizike in astronomije, delno tudi meteorologije in geografije, predaval splošno in sferno astronomijo ter astrofizikalne metode s poglobljenimi dodatki sferne in teoretične astronomije ter izbrana poglavja iz pozicijske astronomije.

Pokazalo se je, da je profesor Dominko realiziral večino prvotnih Peterlinovih zamisli. Zgradil je Astronomsko-geofizikalni observatorij na Golovcu, izobrazil strokovnjake – poklicne astronome, ki so najprej z astronomskimi metodami določili osnovne parametre observatorija, nato pa začeli strokovno in znanstveno delovati doma in v svetu. Danes je dobro znana uspešna zgodba slovenske astronomije na visokem nivoju.

Novejše raziskave so še pokazale, da je profesor Peterlin priskrbel celo prvi inštrumentarij za začetno opazovalno delo na Astronomsko-geofizikalnem observatoriju.

Astronomsko delo Antona Peterlina

Članki v reviji *Proteus*

1. Asteroid Tito, *Proteus*, 8 (1945/46), 113.
2. Sosonce, *Proteus*, 8 (1945/46) 161.
3. Zodiakalna svetloba, *Proteus*, 8 (1945/46) 163.
4. Zvezdne karte, *Proteus*, 8 (1945/46) 164, 238.
5. Efemeride za Ljubljano, *Proteus*, 8 (1945/46) 167, 210.
6. Zvezdne karte, *Proteus*, 9 (1946/47) 44, 142, 268-269.
7. Najmanj svetla zvezda, *Proteus*, 10 (1947/48) 25.
8. Nova hipoteza o nastanku našega planetnega sistema, *Proteus*, 10 (1947/48) 26.
9. Zvezdne karte, *Proteus*, 10 (1947/48), 62.
10. Radioastronomija, *Proteus*, 17 (1954/55) 201-206.

Članki v drugih časopisih/revijah

1. Umetni satelit, *Krila*, 2, 1957, 129-131.
2. Zemljin sopotnik kroži, *Slovenski poročevalec*, 13. 10. 1957.
3. Profesor dr. Anton Peterlin o umetnem satelitu, *Mladina*, 15, 1957, 14. 10. 1957.
4. Sputnik nad Ljubljano, *Slovenski poročevalec*, 25. 11. 1957.
5. Popoln sončni mrk 7. marca 1970, Tipkopis, 4 str., Arhiv družine Peterlin, hrani Tanja Peterlin-Neumaier.

Sodelovanje pri slovenskih astronomskih efemeridah, ki so izhajale kot priloga *Proteusa* v 4/5. številki vsakega letnika

1. Nebo v letu 1948, Efemeride za Ljubljano, ..., Zvezde, skupaj s skicami (A. Peterlin), *Proteus*, 10 (1947/48), številka 4/5 (več avtorjev).
2. Nebo v letu 1949, Efemeride za Ljubljano, ..., Zvezde, skupaj s skicami (A. Peterlin), *Proteus*, 11 (1948/49), številka 4/5 (več avtorjev).

Recenzija

Ernst J. Öpik, *Physics of Meteor Flight in the Atmosphere*, Interscience, New York 1958, *Elektrotehniški vestnik*, 17 (1958) 58.

Prevod

Jurij Gamov (George Gamow): *Rojstvo in smrt sonca*, MK, Ljubljana 1950, 258 str., 8°.

Pripomba:

V tej knjigi je za *eklipsno spremenljivko* uveden in uporabljen slovenski izraz *prekrivalna spremenljivka*. Ta izraz se je uveljavil in ga še zdaj uporabljamo.

Literatura:

- S. Južnič in M. Prosen, *Fran Dominko v slovenski astronomiji*, Jutro, Ljubljana 2007.
M. Prosen – Majo, *Anton Peterlin v slovenski astronomiji*, Jutro, Ljubljana 2008.

Kranj – Zlato Polje, 14. 11. 2016

Marijan Prosen